

nistra Prosvete u tamošnjim gimnazijama, i tada je slobodno vreme iskoristio za etnografske studije. Na isti način iskoristio je i svoje jednomesečno bolovanje, koje je proveo u Lipiku. Rad na topografskom riječniku nastavio je i srediо sav materijal, koji je do sada dobio. Pribavio je nešto materijala za geografsku i etnografsku terminologiju. Srediо je sav geografsko-etnografski materijal iz Jagodine i Kragujevca. Radio je u III. gimnaziji sa 6 sati nedjeljno, a s vremena na vreme i u Ministarstvu Prosvjete, a kao saradnik radio je i u naučnim časopisima.

G. Borivoje Drobňaković, profesor, završio je antropo-geografska ispitivanja Jasenice. Rad će biti publikovan u 13. knjizi Naselja (Etnografski Zbornik Akademije Nauka) koja je već u štampi. Od početka školske 1922./3. godine dat mu je pun broj časova u III. gimnaziji, koje kao gimnazijski nastavnik treba da ima.

Gđica Milena Lapčevićeva, suplent, u toku godine putovala je po okolini Beograda radi etnografskih studija i pribiranja građe poglavito za tekstilne izradvine. Završila je rad: Tekstilna radinost, ornamentika i nošnja u Resavi. Radila je u III. ženskoj gimnaziji sa 8 časova nedjeljno.

G. Miloje Milojević, kompozitor, nastavnik III. gimnazije, upućen je na rad u Muzej 9. marta 1922. god. Bavio se dva mjeseca u Slovenačkoj radi muzičkih folklorističkih studija.

G. Borivoje Popović, profesor, upućen je u Muzej 3. novembra 1922. god. Do danas se nije javio na dužnost.

U toku godine u Muzeju je uvedena i jedna novina. Po sporazumu sa g. dr. Jovanom Erdeljanovićem, profesorom etnologije na Univerzitetu, mjesečno jedamput u Muzeju se drže etnografski seminari za stu-

dente etnologije. Na tim seminarima poslije predavanja g. Erdeljanovića, slušaocima se objašnjava materijalna kultura pojedinih oblasti. Do sada je bilo jedno takvo predavanje, na kome je potpisani objašnjavao studentima materijalnu kulturu Šumadije.

Muzej je dobio sledeće poklone:

1. Dva portreta, roditelji pok. Đ. Simića, ministra. Portreti su rađeni masnim bojama i interesantni su zbog lepe kitnjaste narodne nošnje od pre 60—70 godina. Portreti su zaveštanje pok. Đ. Simića, ministra i poslanika.

2. G. prof. E. Cvetić sa svođa puta doneo je poklone raznih lica i to: jedan ženski zubun, gunj, pregaču, tkanice, čarape i jedan dem.

Na kraju ovoga izvještaja čast mi je izneti i nekoliko mojih napomena, koje se odnose na Muzej i rad u njemu. Muzejske zbirke koje su u toku rata znatno rasturane potrebno je u red dovesti i za sada bi glavni posao muzejskih činovnika bio, da se prilikom novog inventarisanja upoznaju sa svima muzejskim objektima i obuču u muzejskom radu kao i da se bave naučnim proučavanjem i publikovanjem bogate etnografske zbirke. A da bi se ovo postiglo ne mogu činovnici, koji su određeni na rad u Muzeju, i van Muzeja biti zaposleni. U očekivanju muzejskog zakona položaj muzejskih činovnika je nesnosan, što nepovoljno utiče i na rad u Muzeju. Zato je najbolji dokaz, da se i ove godine nije moglo raditi i nastaviti novo inventarisanje. Muzeju nije potreban veliki broj činovnika, već nekoliko stručnjaka koji će stvarno svojim radom u Muzeju doprineti njegovu uređenju i daljem razvitku. Iluzorno je upućivati činovnika na rad u Muzej bez stvarne muzejske potrebe. Upravnik Etnografskog Muzeja:

Nikola Zega.

NAŠE ARHIVALNO PITANJE DO KONCA G. 1922.

Naše je arhivalno pitanje danas otvoreno u dvojakom smjeru: po svojoj unutarnjoj i po svojoj vanjskoj strani. Unutarnja strana ovog pitanja sastoji se od našeg rada oko organizacije arhiva i svega onoga, što je s njima u vezi, organizacije, koja ne smije da se kreće oko jednog arhiva, nego ima da obuhvati sve arhive naše države kao jednu cjelinu. U ovom se smislu poslije rata nijesmo ni malo pomakli napred i ako je sa više strana i u raznim zgodama bilo potaknuto, da se ovo pitanje uzme u raspravljanje i primakne kraju. Do toga nije došlo, valjda s razloga, što se misli, da imamo pre-

ćih pitanja, koja nas zaokupljaju i troše našu energiju, pa ovo može da čeka. Možda to i jest tako, ali se ne smije zaboraviti, da bi bi se ovo pitanje dalo lakše skinuti s dnevnog reda, nego druga politička, upravna, ekonomska itd. pitanja, a u tom slučaju, kad bi se bit arhivalnih pitanja pravo shvatila, ne bi bilo koristi samo za nauku i kulturu, nego i za administraciju i javni život uopće. Ovom unutarnjem arhivalnom pitanju ja sam već u drugim zgodama posvetio glavnu pažnju, ali do sada su moje riječi, kao i riječi drugih, ostale samo »vox clamans«. Upozorujem ovdje na svoje članke: »Organizacija ar-

hiva u državama zapadne Evrope» (»Jugosl. Njiva« 16. kolovoza 1919.), »Prvi koraci naše arhivalne reforme« (Ib. 30 rujna 1919.), »Kraljevski zemaljski arhiv« (Ib. 27. novembra 1920.), »Značaj savremenih arhiva« (»Nova Evropa« 16. decembra 1920.), onda na članak ravnatelja kralj. Državnog arhiva u Zagrebu dra. Ivana Bojničića »Centralizovanje arhiva naše države« (»Jugoslavenska Njiva« 2. jula 1921.) i napokon na članak prof. dr. M. Rešetara »Dubrovački arhiv« »Nova Evropa«, 4. novembra 1920.) Ako naše unutarnje arhivalno pitanje nije sa kompetentne strane maknuto s mrtve točke, to se u užem krugu naučenjaka i prijatelja kulturnih pitanja osjeća potreba da jednom doznamo, što je s našim arhivima u najširem smislu riječi, s državnim, županijskim, crkvenim, vojničkim, gradskim, a i privatnim? Ovo mirovanje u velikom dijelu spriječava mnogi naučni rad. Mogu još samo da upozorim na dvije činjenice. U kralj. državnom arhivu u Zagrebu izrađeno je više elaborata, koji bi mogli da posluže kao prvi rad za rješavanje ovog pitanja, a općine dalmatinskih gradova, naročito kotorska, jedva čekaju da se u ovom smislu nešto poradi.

Ali ja ne ću da ovdje dalje ostanem kod tog nutarnjeg dijela arhivalnog pitanja, kad i onako za sada nema izgleda, da će se maknuti sa svoje mrtve točke, nego ću samo ovdje ponoviti ono, što sam rekao na drugom mjestu (»Unsere Archivfrage« Zagreber Tagblatt 23. decembra 1922.), a to je, da nam neriješeno nutarnje arhivalno pitanje otežava rješenje vanjskoga. Ovo se vanjsko pitanje sastoji u likvidaciji naših arhivalnih tražbina prema drugim državama Austriji, Mađarskoj i Italiji. Tu su nam mirovni ugovori nametnuli potrebu, da se, bilo na jedan, bilo na drugi način, latimo posla. Ali istini za volju moram spomenuti, da smo mi i prije nego što su redigovani mirovni ugovori barem donekle radili na rješenju vanjskog arhivalnog pitanja. Sjećam se, da sam već okolo Božića g. 1918. učestvovao u Beču u jednom sastanku predstavnika nasljednih država austro-ugarske monarhije i da smo na tom sastanku izradili prve smjernice za zajednički rad u arhivalnom pitanju (Kod mene je samo česki predlog). U kom se smislu ta stvar kretala dalje nije mi potanko poznato, jer sam na početku g. 1919. ostavio Beč. Ali iz mnogobrojnih spisa, koje sam u raznim zgodama dobio na rješenje, znam, da je ono malo naših ljudi, što je i prije sloma bilo u kakvoj vezi s bečkim arhivima, a poslije sloma ostalo u Beču, uvijek pazilo na to, da naši interesi ne pretrpe štete. U kojima se smjerovima kretao njihov rad i koji su uspjesi postignuti vidjet će se, po svoj prilici tek onda, kad naše arhivalno pitanje s Austrijom bude konačno riješeno. Spomenut ću samo, da je

uvijek naročita pažnja posvećena ratnom arhivu bivše austro-ugarske monarhije, koji za nas imade mnogo cijene.

Prvo naše utanačenje o podjeli arhivalnog materijala sklopljeno je 5. i 15. aprila 1920. u »Zajedničkom očitovanju vlada Austrijske republike i Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca«. Na osnovi toga ugovora dobila je naša država od Austrije neke dijelove dubrovačkog arhiva, koji su poslije bečkog mira bili odneseni u Beč i neke dijelove spljetskog arhiva. Za Austriju nije bilo teško sklopiti ovaj ugovor, jer se tu nije radilo ni o čemu, nego o aplikovanju principa provenijencije, koji je istaknut u nekim paragrafima St. Zermenskog mirovnog ugovora. Ali paragrafi 93., 191., 192., 193. i prilozi 10. i 13. k paragrafima 249. i 250. traže svakako veoma široku interpretaciju. Iz jedne takve interpretacije rodile su se talijansko-austrijska konvencija od 4. maja 1920. i čehoslovačko-austrijska od 18. maja 1920., koja je dopunjena 31. maja 1922.

Na Rimskoj konferenciji nasljednih država Austro-ugarske monarhije g. 1921. izrađen je predlog konvencije za definitivno rješenje arhivalnog pitanja. Mi smo tada prema Austriji stajali u drugom odnošaju nego druge države. Italija i Čehoslovačka imale su jednu potpunu konvenciju, a mi jednu nepotpunu. S toga razloga, kad se formulirao zadnji (6.) članak te konferencije, ja sam u sjednici juridičko-administrativne komisije od 9 juna 1921. istaknuo, da sve nasljedne države prema zajedničkoj arhivalnoj konvenciji ne stoje u istome razmjeru. Dok jedne imaju već potpune konvencije, druge imaju samo nepotpune, a treće nemaju nikakve. Prema tome treba računati na mogućnost, da se sklope nove separatne konvencije, koje će imati jednako značenje, kao one, što su sklopljene prije rimskih utanačenja. Prema ovom predlogu unesena je u ovaj članak ova rečenica: »La présente convention ne pourra non plus préjuger aux autres arrangements particuliers qui ont été conclus ou qui pourraient être conclus à l'avenir entre l'un et l'autre des Etats intéressés«.

Iza rimske konferencije sklopila je 5. okt. 1921. kraljevina Rumunjska poseban arhivalni ugovor s republikom Austrijom, na osnovi čehoslovačko-austrijskog ugovora, ali, kako je istaknuto u članku 19., i na osnovi rimskih utanačenja. Naša se država spremala u oktobru 1922. na jedan onakav ugovor, ali je stvar u zadnji čas odgođena. Ima nade, da će se skoro riješiti i ovo pitanje. O različnim fazama rješavanja arhivalnog pitanja s Austrijom, o različnim prilikama i neprilikama, pisala je beogradska »Politika« 4. oktobra 1922. u članku »Pitanje arhiva bivše austro-ugarske monarhije«.

Kad je spomenuta Rimska konferencija bila prekinuta za nekoliko sedmica, poslužili su se delegati naše kraljevine tom prilikom, da skupa s talijanskima izrade nacrt za rješavanje arhivalnog pitanja s kraljevinom Italijom. U tom su predlohu naši inte-

resi istaknuti u potpunoj mjeri. Kako će se pak to pitanje definitivno riješiti, vidjet će se tek onda, kada dobjemo u ruke definitivni tekst St. Margaretskih ugovora.

dr. Josip Nagy.

STARO KAZALIŠTE U TROGIRU.

Mlečani, kada su godine 1422. definitivno zauzeli Dalmaciju, ne samo što su dogradnjom novih zgrada našim gradovima utisnuli tip svoga zavičaja, nego su također uveli po mletačkom uzoru nekoje običaje i ustanove, da im boravak u tuđini — među hrvatskim življem — bude ugodniji, te da ih podsjeća sve više na ambijent njihovoga rodnoga grada. Veseljaci po naravi, sakupljahu oko sebe razne tipove, beskućnike i originale iz nižih slojeva, da se s njima pozabave i zbijaju šale onom prostodušnošću i onim čudnim, njima prirođenim načinom, kako su to kod svoje kuće radili. Te lakrdije po ulicama poprimile bi kadikad takav karakter, da ih je narod prozvaao naprosto komedije: nešto radi veselog humora samih glumaca, a još više radi besposlene publike, koja bi tim prizorima prisustvovala i veselila se. Te komedije još su se kod nas sačuvale iz onih vremena u nazivu i izradbi: svaki cirkus, svaki majmun što jaši na konju, ili ciganin kad dovede u grad kakvog medvjeda da pleše, ili ma koja mu drago slična šala, sve to proizlazi pod zajedničkim imenom komedija.

U pokladno vrijeme taj bučni život na ulici došao bi do svog vrhunca. Mletačkim doseljenicima činovnicima pridružila bi se i domaća vlastela, da radi novostečenog plemstva, ili radi kojeg drugog oportunističkog razloga, budu sudionici onih zabava. Zbog toga se kod inteligencije narodna svijest počela gubiti, odnarođivanje je po sebi dolazilo, pa se pojedinci prilagođivahu možda i preko volje tuđem gospodstvu.

Kao što ne možemo kazati kakovi su odnošaji bili kod nas prije dolaska Mlečana u pogledu zabava, isto tako ne znamo, da li su maskirane osobe izlazile na ulicu kroz cijelu godinu u nekojim prigodama, kao što je to bio običaj u Mlecima. Bilo kako mu drago, oni su ucijepili i uveli kod inteligencije novi duh, nešto od svog privatnog, kućnog života, koji se i do danas proteže, a koji je prešao i u niže slojeve pučanstva u primorskim našim gradovima. Kao posljedica zabava pridružuje se ovima raskoš, gizda, nakiti i bezbrižan život osobito kod gospođa, pri vjenčanju i u kućnim sastancima, da se čim većma oponašaju običaji grada na lagunama. U jednu riječ, mletačka su gospođa bila postigla svoj cilj.

Prostom puku nije sada bio slobodan pristup u te vlasteoske krugove, jer se oni bili povukli u zatvorene prostorije i u kazalište. Narod je ipak znao oponašati na svoj način zabave koje bi prama svojem shvaćanju izvađao. Osim toga, on je imao svoje narodne igre i kolo (skočigori), koje nije ni u gradu zaboravio, kada se sa sela amo doselio.

Predaja hoće, da je naše staro kazalište u Trogiru bilo sagrađeno koncem XVII. stoljeća sa ložama i pozornicom, kako je postojalo sve do naših dana. Toj vijesti možemo vjerovati, ako uzmemo u obzir kazališta u Mlecima, koja su većina sagrađena baš u tom vijeku¹⁾ razlikom, što su ova imala svoje ad hoc posebne monumentalne zgrade. Prije toga doba ne znamo, da li se kod nas na javnim trgovima podizala kakova drvena pozornica za šale i buffonade i za nabožne predstave (misteria). Za jednu takovu nabožnu predstavu znademo pozitivno iz godine 1657., jer se sačuvao tekst²⁾, ime auktora i imena domaćih diletanata, a predstavljala se u crkvi Sv. Dominika u Trogiru prvi puta dne 26. aprila 1657. i još dva puta iste godine. Onda je bio običaj, da se takove predstave daju u crkvama, ili pod trijemovima. Da je naše kazalište one godine postojalo, bio bi jamačno pao predlog, da ju glumci u njemu predstavljaju bez tolikih poteškoća i ceremonija za isposlovanje dopusta u crkvi. Tek iza ove uspjele predstave imademo jedan dokaz kako su se gospođa pobrinula uređiti svoje posebno kazalište, koje je moglo biti gotovo baš koncem XVII. ili početkom XVIII. stoljeća, kako predaja i kaže.

Prigodom popravka kneževa dvora, sada općinske palače, g. 1890. u kojemu se kazalište nalazilo, morale su se izvesti mnoge radnje u nutarnosti zgrade, da se nekoje prostorije prošire, a druge sasvim nove dograđe u prvobitnom slogu. Ti su popravci

¹⁾ G. Molmenti, Storia di Venezia nella vita privata. 1910. e 1911.

²⁾ Jedan egzemplar u biblioteci Pappafava u Zadru pod naslovom: Il San Giovanni vescovo di Trau, Rappresentazione spirituale portata in versi da Girolamo Brusoni ecc. Venezia 1656.